

Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:19

pp.909-914

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

1950-1980 YILLARINDA ERMENİLERİN, DAĞLIK KARABAĞ'A KARŞI TOPRAK İDDİALARI

THE ARMENIAN CLAIMS AGAINST NAGORNO KARABAKH IN THE YEARS 1950-1980

Amrah BAYRAMOV

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi, Ağrı/Türkiye.

Article Arrival Date : 20.02.2019

Article Published Date : 26.05.2019

Article Type : Review Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.296>

Reference : Bayramov, A. (2019). "1950-1980 Yıllarında Ermenilerin, Dağlık Karabağ'a Karşı Toprak İddiaları", International Social Maturity and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(19): 909-914

ÖZET

Tarihen Azerbaycan sınırları içinde yer alan Dağlık Karabağ, günümüzde dünya üzerinde bulunan sıcak çatışma bölgeleri arasında yer almaktadır. Azerbaycan ve Ermenistan arsında zaman zaman şiddetli çatışmaların yaşandığı bölge 1990'lı yılların başlarında Ermeniler tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal Sovyet yönetiminin dağılması sonucu gerçekleştirilmiştir. Lakin bu işgalin temelleri 1923 yılında bölgenin özerklik alması ile atılmıştır. 1950-1980 yılları arası Ermeniler, bölgeyi Ermenistan'a bağlamak için yoğun çaba harcamışlardır. Ermenilerin, Karabağ'da gerçekleştirdiği her faaliyetde Ermeni Lobisi ve Ermenistan yönetiminin desteği olmuştur. Buna karşılık Azerbaycan yönetimi bölgedeki faaliyetlere karşı çoğu zaman sessiz kalmıştır.

Çalışmada Ermenilerin, 1950-1980 yıllarında Dağlık Karabağ bölgesine karşı toprak iddiaları araştırılırken nitel araştırma yöntemlerinden belge ve doküman analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak 1950 yılından itibaren Ermenilerin bölgeni Ermenistan'a birleştirmek uğruna ne türlü bir faaliyetde buldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dağlık Karabağ, Azerbaycan Yönetimi, Ermeni İddiaları.

ABSTRACT

Nagorno-Karabakh, which is within the historical Azerbaijani borders, is one of the hot conflict regions of the world today. The region was occupied by Armenians in the early 1990s, where there was occasional violent clashes between Azerbaijan and Armenia. This occupation was carried out as a result of the disintegration of Soviet rule. However, the foundations of this occupation were laid in 1923 with the autonomy of the region. Between 1950 and 1980, Armenians worked hard to connect the region to Armenia. The Armenian Lobby and the Armenian administration supported the activities carried out by the Armenians in Karabakh. On the other hand, the Azerbaijani administration has often been silent against activities in the region.

In this study, the documents and document analysis of qualitative research methods were used while the Armenian claims against Nagorno-Karabakh region were investigated in 1950-1980. As a result, since 1950, it has been seen how the Armenians have been doing activities to unite the region with Armenia.

Key words: Nagorno-Karabakh, Azerbaijan Administration, Armenian Claims.

1. GİRİŞ

Çar Rusya döneminde Güney Kafkasya bölgesine göçler sonrası yerleşen Ermeniler, Azerbaycan topraklarına karşı bölgesel iddialarda bulunmuşlardır. Bu iddialar Sovyet Rusya, bölgeyi işgal

ettikten sonra daha çok gündeme getirilmiştir. Hatta İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrası Ermeniler, Azerbaycan toprağı olan Dağlık Karabağı (DK) kendi topraklarına katmak için her fırsatı değerlendirmişlerdir. Çar Rusya'nın dağılması sonucu İngiliz ve Bolşevik desteğini alan Ermeniler, tarihi Azerbaycan toprağı olan İrevan bölgesinde Ermenistan Devleti'ni kurmuşlardır. 1920'li yıllarda bölgeyi işgal eden Sovyet yönetimi, Azerbaycan'a ait Zengezur bölgesini Ermenilere vererek yaratılan Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin sınırlarını genişletmiştir. XX. yüzyılın 40'lı yıllarına gelindiğinde yabancı ülkelerde bulunan *Ermeni Lobilerinin* ve Sovyet yönetiminin desteğini alan Ermeniler, DK'ın Ermenistan'a birleştirilmesi talebinde bulunmuşlardır. Moskova'da bulunan Ermeni lobisinin yöneticisi A. Mikoyan'ın faaliyetleri ve yardımı sonucu 1940 yılında Ermenistan'da gizli *Karabağ Örgütü* yaratılmıştır. Ermeni lobisinin faaliyeti bununla sonuçlanmamıştır. Ermenistan'ın bölgelerinde nüfusu Ermeni lehine değiştirmek için *Ermenilerin anavatana dönüş projesi* hazırlanmıştır. 1943 yılında müttefik devletlerin Tehran'da gerçekleştirdiğı konferansı Ermeni Lobisi fırsata çevirmiştir. İran'da yaşayan Ermenilerin, Ermenistan topraklarına göçürülmesi ile ilgili Sovyet Dış İşleri Bakanı V.Molotov'la siyasi görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Memmedov,2008:sayfa 137). İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyetde bulunan Ermeni Lobisi, Ermenistan'a her türlü desteğı sağlamıştır. Ermeni Lobisi'nin desteğı sonucu Amerika'da, 1944 yılında *Ermenistan Ermenilerinin Ulusal Örgütü* kurulmuştur. Örgütün yönetimine Terpyan seçilmiştir. Örgüt, dünya Ermenilerinin tek temsilcisi olarak Ermenistan SSC'ni tanımış ve Ermeni haklarını savunmakla kendini yükümlü görmüştür. Dünya Ermenilerinin anavatana dönüşü projesinde ve Ermenistan'da Ermeni nüfus sayısının artırmakta Ermenistan SSC'nin yönetimine destek olmuştur. 1990 yıllara kadar Ermeniler, DK'ı Ermenistan'a birleştirmek adına her türlü faaliyetlerde bulunmuşlardır (Kurbanlı,2004:sayfa 45-46).

2. 1950-1980 YILLARI ERMENİLERİN TOPRAK İDDİALARI

2.1. 1945-1955 Yılları Ermeni İddiaları

İkinci Dünya Savaşı son bulurken Ermeniler, DK'ın Ermenistan'a birleştirilmesi talebinde bulunmuşlardır. Ermenistan Komünist Partisi Merkezi Bürosu'nun, Stalin'e gönderdiği mektupda da bu açıkça görülmüştür. Mektupda, Azerbaycan yönetimi tarafından DK'da yaşayan Ermeni nüfusa karşı kötü davranıldığı, DK'ın 153 binlik nüfusunun 137 bininin Ermeni olduğunu ve bölgenin ekonomik ve tarım yönünden Ermenistan'la uyumlu olması iddiasında bulunmuşlardır. Bunun içinde bölgenin Ermenistana ait olduğu tezini savunmuşlardır (Barsekov,2008:sayfa 657). Bu iddiaların asılsız olduğunu belgeler ispatlamıştır. O dönemde DK'da yaşayan Ermeni nüfus Azeri nüfusdan daha üst seviyede bir yaşam sürmüştür. Ermenilerin nüfus sayısı iddiasına gelindiğinde, nüfusun 90% nın Ermeni olduğunu göstermektedir. Lakin o dönemde Ermeni nüfusu 40-45% arası olmuştur. Ekonomik uyumluluk ise tamamen asılsız iddia olmuştur. Çünkü DK'ın bütün ekonomik ve tarımsal harcları Azerbaycan SSC'nin hesabına ödenmiştir. Ermenilerin bu isteğini Sovyet İttifakı Komünist Partisi Merkezi Bürosunun Sekreteri Malenkov, mektupla Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Bürosu Birinci Sekreteri (AKP MB BS) Mir Cafer Bağırov'a bildirmiştir (Necefov,1998:sayfa 37). AKP MB BS Bağırov, bu mektuba cevap olarak DK'ın Azerbaycan toprağı olmasını kanıtlayan detaylı bir mektup yazarak Sovyet yönetimine göndermiştir. Mektupda; Şuşa haric DK'ın Ermenistan'a birleştirilmesine Azerbaycan tarafının itiraz etmediğini, lakin karşılığında Ermenistan SSC'de, Gürcüstan SSC'de ve Dağıstan ÖSSC'de Azeri nüfusu yaşayan bölgelerin Azerbaycan sınırlarına katılmasını yazmıştır. Sovyet yönetimi bu mektup karşısında Ermeni isteklerini cevapsız bırakmak zorunda kalmıştır. Ermeniler o dönem için Karabağ planını geriye iterek ikinci planı yürürlüğe koymuşlardır. Bu plan Ermenistan'da yaşayan Azeri Türklerinin zorunlu göç etdirilmesi olmuştur. Bu göçler, Kür-Aras bölgesinde bulunan Pamuk alanlarında işçi sayısının artırılması ismi altında gerçekleştirilmiştir (Paşayev,2013:sayfa 6).

Belgelerde Azerbaycan Türklerinin Ermenistan SSC'den toplu şekilde göçleri detaylı şekilde yer almıştır. SSCB'nin Bakanlar Kurulunun 23 Aralık 1947 tarihli 4083 № lu ve 10 Mart 1948 tarihli 754 № lu kararları ile Azerbaycan Türkleri Ermenistan topraklarından Azerbaycan SSC'nin Kür-

Aras bölgelerine göçürülmüştür. 100 bin Azeri nüfusun Ermenistan'dan gruplar halinde Kür-Aras bölgesine göçürülmesi planlanmıştır. Bu planlama ile 1948 yılında 10 bin kişinin, 1949 yılında 40 bin kişinin, 1950 yılında 50 bin kişinin Kür-Aras bölgesine göçürülerek yerleştirilmesi gösterilmiştir. Ayrıca göç ettirilen ailelere taşına bilen mal varlıklarını yanlarına alması izni ile birlikte ücretsiz yolculuk hakkında tanınmıştır. Göçürülen ailelere daireler sağlanması için Bakanlar Kurulu tarafından ASSC'nin bütün ilgili krumları görevlendirilmiştir (Azerbaycan Devlet Arşivi, fond.411, siyahı.28, iş.677: sayfa 68,77). Ayrıca DK'da yönetimde olan Ermeniler, Ermenistan SSC'nin 22 bölgesinden göçürülen Azerbaycan Türklerinin, Karabağ bölgesine yerleşmesine izin vermemişlerdir. Azerbaycan'da göçürme işlerini yöneten milliyetce Ermeni Bretens ve Sevumyan, Sovyet yönetiminin de desteğini alarak göçürülen Türk nüfusu DK'ın sınırları dışında yerleştirmiştir. 1948 yılında Karabağ'ın Hocesend bölgesine yerleştirilen 570 kişi ise Azerbaycan SSC'nin yönetiminde bulunan Grigoryan, Markaryan, Yemelyanov, Borşov gibi Ermeni milliyetçilerinin çalışmaları sonucu bölgeden uzaklaştırılmıştır. Hatta göçürülenlerin bölgeden çıkarılması için DK'ın yerli yöneticilerinden milliyetce Ermeni olanlar bölgenin Ermeni nüfusundan imzalı mektup toplayarak Moskov'a yönetimine yollamışlardır (Memmedov,2008:sayfa 144).

2.2. 1950-1970 Yıllarında Ermeni İddiaları

1950 yıllarından itibaren 700 *Taşnastyun Partisi* üyesi dış ülkelerden gelerek Ermenistan SSC'nin sınırları içinde yerleşmeye başlamıştır. Ermeni milliyetçiliği propagandası yapan Taşnaklar, sınır olmadığı için DK'ın bölgelerini dolaşarak Büyük Ermenistan yaratmak propagandası ile bölgedeki Ermeni nüfusu Müslümanlara karşı kışkırtmışlardır. Gerçekleştirilen propagandalar sonucu Ermenistan'ın ve DK'ın Ermeni nüfusu bölgenin Ermenistan SSC'ne birleştirilmesi için Sovyet yönetimine imzalı mektuplar yollamışlardır. 1958 yılında Bakü'ye gelen Ermeni katalikosu II. Vazgen, Azerbaycan SSC BK başkanına Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a birleştirilmesi, Bakü'de Ermeni ruhani okulunun açılması ve Ermeni kilisesinde çam vurma izni istemiştir. Lakin Azerbaycan yönetiminden olumsuz cevap alan Ermeniler, Ermenistan'da bulunan Türkçe yayınları durdurmuş, oradaki Müslüman ziyalılara karşı sert tutum sergilemiş ve Erevan Pedagoji Universtesi'nin Azerbaycan bölmesini kapatmıştır. Moskova'dan güçlü destek alan Ermeniler DK'da mitingler düzenlemiştir. Karabağ'da olayları yatıştırmağa çalışan Azerbaycan MKP Genel Sekreteri İmam Mustafayev, milliyetçilikle suçlanmış ve vazifesinden uzaklaştırılarak yerine Veli Ahundov atanmıştır (Memmedov,2008:sayfa 288-289).

1950 yıllarında DK bölgesine atanan yöneticilerin Türk değil de Ermeni olması Sovyet yönetiminin, Ermeni sevgisini ortaya çıkarmıştır. Azerbaycan KP MB'nun verdiği kararla 1950 yılında *Dağlık Karabağ Bölge Komitesi*'ne (DK BK) atanan yöneticiler milliyetce Ermeni olmuştur. DK BK'nin Birinci Sekreteri vazifesine milliyetce Ermeni olan Mihail Sergeyeviç Manukyan, İkinci Sekreter vazifesine Mnaçakana Apulov, Propaganda Sekreteri Granta Şahramanov, Personel Sekreteri olarak ise Tevosoviç Şahramanyan atanmıştır. Bölgede Müslüman Türklerin de yaşamasına rağmen yöneticilerin hepsi milliyetce Ermeni veya Ermeni yalnisı kişilerden seçilmiştir (Siyasi Belgeler Arşivi,fond.1,siyahı.31,iş.23:sayfa 42). Ayrıca DK'da Milletler Sovyetine yapılan seçimlerde seçim komisyonuna atanan üç kişiden ikisi Ermeni olmuştur. Seçki komisyonu ve DK Parti Komitesi (DK PK) başkanı olarak Aleksandır Petrosyan atanmıştır. Komisyon sekreteri olarak tayin edilen Akop Okadjanyan, DK Halk Eğitim müdürü olarak da çalışmıştır. Yalnızca bir sekreter milliyetce Azeri olan ve DK PK başkanı yardımcısı Kerimov Hamza olmuştur. Bölgede Ermeni nüfusun fazla olması, devlet krumlarına atanan kişilerin de büyük çoğunluğunun milliyetçe Ermeni olanlardan seçilmesine neden olmuştur (SBA,f.1,s.36,iş.12:sayfa 5).

1960'lı yıllara kadar Ermenilerin, Karabağı Ermenistan'a birleştirme çabalarına rağmen Sovet Yönetimi bölgede barış ve sükuneti korumayı başarmıştır. 1960 yıllardan itibaren yeniden aktif faaliyete geçen Ermeniler ard-arda Sovyet yönetimine mektuplarla başvuruda bulunmuşlardır. İstekleri DK'ın Ermenistan'a birleştirmek olan Ermenilerin, bütün mektuplarına Sovyet yönetimi tarafından olumsuz cevap verilmiştir. Bölgenin ekonomik durumu sorununu ortaya atan Ermeniler,

bunun Bakü'den kaynaklandığını ireli sürmüşlerdir. Lakin bölgedeki bütün ekonomik olumsuzlukların tek sebebi soğuk savaş mücadelesi aparan SSCB'i olmuştur. Ayrıca Ermeniler 1848-1853 göçleri sonrası bölgede yerleştirilmiş az sayıda Azeri nüfusun artacağından her zaman endişe duymuşlardır (Heiko,2010:sayfa 17). Dönemin Ermenistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri Kaçinyan ve Bakanlar Kurulu Başkanı Muradyan'ın, 30 Eylül 1966 yılında Sovyet yönetimine yolladığı mektup Ermeni iddialarını bir daha kanıtlamıştır. Mektupda sorunun çözülmesi için Ermenistan sınırları dışında kalan lakin Ermenistan toprağı olarak bilinen DK'ın ve Nahcivan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Ermenistan'a birleştirilmesi Sovyet yönetiminden ısrarla istenmiştir (Barsekov,2008:sayfa 657).

1960'lı yıllardan itibaren önceden gizli faaliyetde bulunan *Karabağ Özgürlük Örgütü* (KÖÖ), açık falliyete geçmiştir. 1965 yılında ilk defa olarak sözde *Ermeni Soykırımı*'nin 50. yıldönümü Ermeni Lobilerinin yardımıyla dünyanın bir çok ülkesinde kutlanmıştır. KÖÖ'nün yöneticisi Kaputukyan Karabağa gelerek bölgede milliyetçilik propagandaları yapmıştır. Dış ülkelerde bulunan Ermeni Lobilerinden güçlü maliye desteğı alan KÖÖ bölgede Ermeni tarihi tikililerinin restarasyonu adı altında Alban yapıtlarını Ermenileştirmek ve Ermeni tarihi tikililerinin sayını artırmak için yoğun çalışmalarda bulunmuşlardır. O dönem için KÖÖ'nün asıl faaliyeti bölgedeki tarihi tikilileri Ermenileştirmek ve bölgede Ermeni nüfusu arasında *antitürk* propagandası yapmak olmuştur (Memmedov,2008:sayfa 289).

1962 yılından başlayarak 1973 yılının sonlarına kadar Sovyet yönetimi Ermenistan'ın bir çok bölgesinde Ermeni nüfusun sayı üstünlüğünü daha da artırmak için bölgeye dış ülkelerden 26 bin Ermeni göçürmüştür. 1964 yılında Ermenistan SSC'de yaşayan 2 bin 500 Ermeni, imzalı mektupla Nikita Kruşçev'e başvuruda bulunsalarda olumsuz cevap almışlardır. Bütün bu olaylara izleyici kalan Sovyet yönetimi bölgede Ağustos 1967 yılında Azeri ve Ermeni kesim arasında gerçekleşen karşılıklı cinayetler sonrası çıkan olaylara ordu ile müdahile etmek zorunda kalmıştır. Bu cinayetlerin araştırılmasında ne Azerbaycan SSC'i ne de merkezi yönetim hiç bir çaba göstermemiştir (Mustafaye,2013:sayfa 66). 1969 yılında Azerbaycan ve Ermenistan sınırlarının tekrar düzenlenmesi için Azerbaycan KP MB tarafından 7 Mayıs'da bir karar çıkarılmıştır. Alınan kararda Azerbaycan ve Ermenistan sınırlarının çizilmesi ile ilgili 5 Mayıs 1938 tarihli karar tasdik edilmiştir. 1938 yılı hazırlanan kararda 2 bin hektarlık Azerbaycan toprağının Ermenistan'a birleştirilmesi uygun görülmüştür. Bu kararın tasdiki de 7 Mayıs 1969 yılında çıkarılan kararla onaylanmıştır. Moskova'da faaliyet bulunan Ermeni lobisinin baskısı ile Azerbaycan yönetimi böyle bir karar kabul etmek zorunda kalmıştır (SBA,f.1,s.56,iş.35:sayfa 9). Azerbaycan KP MB'nun verdiği bu kararın tasdikini bulmaması için SSCB Devlet Güvenlik Komitesi Başkanı vazifesinde çalışan Haydar Aliyevin de gayreti olmuştur. Aliyev, Azeri ziyalı ve alim kitlesini toplayarak Azerbaycan'nın yasal sınırlarını gösteren bir harita hazırlayıb Sovyet yönetimine takdim etmiştir. 14 Haziran 1969 yılında Azerbaycan KP MB BS vazifesine atanan Aliyev, bu kararın geçersiz sayılması için çalışmış ve sonunda muvaffaq olmuştur. Bu mücadele sonucu Azerbaycan yönetimi 2 bin hektarlık alanı kendisinden koparılarak Ermenistan'a verilmesinin engellemeyi başarmıştır (Memmedov,2008:sayfa 295).

2.3. 1970-1980 Yıllarında Ermeni İddiaları

1960'lı yıllarda ve ondan öncesi Kruşçev döneminde Sovyet yönetimi karşısında Ermenilerin toprak istekleri her zaman sonuçsuz kalmıştır. Stalin döneminde kabul edilen son Anayasa'ya göre DK'ın Azerbaycan SSC'nin sınırları içinde yer alması Ermenilerin, DK'a yönelik bütün isteklerini olumsuz etkilemiştir. 1970 yılından itibaren Ermeniler dış ülkelerde bulunan Ermeni Lobisinin de desteğini alarak DK ve etraf bölgelerinde milliyetçi faaliyetlerin sürdürmüşlerdir. Ermeni milliyetçi ve terör faaliyetlerinin artması sonucu, 1973 yılının Ağustos ayında *Azerbaycan Devlet Güvenlik Komitesi* (ADGK), bölgedeki Ermeni çetelere karşı operasyonlar düzenlemiştir. ADGK'nin gerçekleştirdiğı *Ermeni Milletçileri* isimli bu operasyonlar sonucu onlarla Taşnakstyun üyesi yakalanmıştır. Ermenilerin DK'da yaptığı bütün bu propagandaların karşısını almak için Azerbaycan yönetiminde

bulunan Aliyev, SKP MB'nun BS Leonid Brejnev yoldaşla görüşmek zorunda kalmıştır. Brejnev ve Aliyev'in Kırım görüşmesinden sonra Ermenilerin toprak iddiaları yine sonuçsuz kalmıştır (Dedeyev, Mahmudlu, Ebilov, 2014: sayfa 103).

1977-1978 yıllarında kabul edilen SSCB'nin yeni Anayasasınının 78. maddesi ile DK'nın statüsü değişmez kalmıştır. Anayasa kabulünden önce Ermeniler, Moskova yönetimi karşısında yeniden toprak iddialarında bulunsalar da olumsuz cevap almışlardır. Lakin Ermeni Lobisinin ve bölgede yaşayan Ermenilerin çabaları sonucu Sovyet yönetimi 1981 yılında DK'nın statüsünde değişiklik etmiştir. Moskova'da kabul edilen *Tüzük* sonucu DK'nın yerel yönetimi Azerbaycan yönetimine bağlılıktan çıkarılmıştır. Bu statünün Sovyet topraklarındaki onlarca özerk vilayetten sadece DK'a verilmesi, Ermeni sevgisinin bir göstergesi olmuştur (Akif, 2009: sayfa 28). DK bölgesinin Azerbaycan SSC'nin sınırları içinde yer almasına rağmen 1979 yılında nüfusun 23% nü Azeriler, 75% ni Ermeniler ve yerde kalan 2% lik bir sayıyı ise Rus ve diğer milletler oluşturmuştur. Ermenilerin bölgede 1918 yılında yaptığı soykırımlar ve Sovyet işgalinden sonra bölgede gerçekleştirilen etnik değişiklikler sonucu 1926 yılında nüfusun 89% nu Ermeniler sadece 11% ni Azeriler oluşturmuştur. Sovyet yönetimi tarafından 1930 yıllarda DK'nın yönetimine milliyetce Ermeni olan şahısların getirilmesi sonucu bölgede etnik yapı Ermenilerin lehine 2.6% artmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası Türkiye Cumhuriyeti ile politik kriz yaşayan Sovyet yönetimi bölgede yaşayan Türklere güvenmediği için onların büyük bir bölümünü Azerbaycan'ın Aran topraklarına göçürmüştür. Boşalan mülklere Ermenistan SSC'den Ermeni ailelerini göçürerek yerleştirmiştir. Ayrıca DK'da yönetimle birlikte diğer devlet kurumlarına da Ermeniler atanmıştır. Bütün bu faaliyetler sonucu 1980 yıllarda Ermeniler DK bölgesinde tamamen üstün durumda olmuşlardır (Dedeyev, Mahmudlu, Ebilov, 2014: sayfa 107-108).

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Dağlık Karabağ'ın, 1923 yılında özerk bölge ilan edilmesinden sonra bölgeye karşı Ermeni iddiaları daha da artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeni Ermenistan'a birleştirmek için Ermeniler, her türlü faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1969 yılında Azerbaycan yönetimine atanan Haydar Aliyev, bu faaliyetleri kısa dönemde olsa engellemeye çalışmıştır. Lakin 1980 yılından sonra bölgede yaşayan Ermenilerin silahlanması ve mitingler düzenlenmesi açıkça gerçekleştirilmiştir. Ermeniler, gerçekleştirdiği milliyetçi ve terör faaliyetlerini dünya kamoyunun gözünden kaçırmak için hep Azerbaycan yönetimini suçlu durumda göstermeğe çalışmışlardır. Bu suçlamalar, Azerbaycan yönetimi tarafından DK'da bulunan Ermeni nüfusa karşı acımasızca davranıldığı ve Ermenilerin göçe zorlandığı yönünde olmuştur. Ayrıca 1987 yılında Haydar Aliyev'in, SSCB'i Bakanlar Kurulu Birinci Yardımcısı vazifesinden istefa etmesinde de milliyetçi Aganbekyan ve Ermeni milletçilerin büyük rolü olmuştur. 1980'lerin başlarında Ermeni siyasetler ve bilim adamları bir araya gelerek Büyük Ermenistan hayali ile ilgili çalışmalara başlamışlardır. Henüz Karabağ sorununun alevlenmediği bir dönemde Ermeniler 24 Nisan sözde *Ermeni Soykırımını* bahane ederek Azerilere karşı saldırılar düzenlemişlerdir. 1950 yılından itibaren bölgede Ermenilerin gerçekleştirdiği bütün bu faaliyetler 1990'lı yılların başlarında Birinci Karabağ Savaşı'nın patlak vermesine neden olmuştur. Savaş zamanı binlerce insan hayatını kaybetmiş ve bir milyondan fazla insan mülteci olarak topraklarından göç etmek zorunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

Akif N. (2009). Karabağ Savaşı, MBM-R Matbaası, Bakü.

Azerbaycan Devlet Arşivi, fond.411, siyahı.28, iş.677.

Barsekov Y. (2008). "Cilt I" (Ed. Yuri Barsekov), Dağlık Karabağ Uluslararası Hukukta ve Dünya Siyasetinde (Belgeler ve Yorumlar), ss. 5-898, KRUG Yayınları, Moskova.

Dedeyev B.; Mahmudlu C. & Ebilov Ş. (2014). Karabağ 99 Soruda, CBS Matbaası, Bakü.

Krüger H. (2010). Dağlık Karabağ Sorunu, Springer Yayınları, Berlin.

Kurbanlı E. (2004). Azerbaycan Türklerinin Ermenistan'dan Göçürmesi (1947-1953), Ağrıdağ Yayınları, Bakü.

Memmedov N. (2008). Azerbaycan SSC'nin Dağlık Karabağ Özerk Vilayetinde Sosyo-Politik Yaşam, Ekonomik ve Kültürel Gelişme (1923-1991), Tahsil Yayınları, Bakü.

Mustafayev B. (2013). "Sovyetler Döneminde Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası", Karadeniz Araştırmalar Dergisi, (39): 53-68.

Necefov B. (1998). Göçürme, Çarşoğlu Yayınları, Bakü.

Paşayev A. (2013). "Belgeler Toplusu", (Ed. Atahan Paşayev), Azerilerin Ermenistan SSC'den Göçürmesi (1948-1953 Yıllar), ss. 5-536, Zerdabi LTD MMC Yayınları, Bakü.

Siyasi Belgeler Arşivi (SBA), fond.1, siyahı.31, iş.23.

SBA, f.1, s.36, iş.12.

SBA, f.1, s.56, iş.35.